

Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Malba 3

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Identita, heterotopia a (ne)materialita tiel

Identity, heterotopy and (im)materiality of bodies

Vypracoval*a: Paula Gogola

Vedoucí diplomové práce: Josef Bolf, Jakub Hošek

Oponent*ka diplomové práce: MgA. Dominik Gajarský, Ph.D.

Akademický rok 2024/2025

Diplomová práca je založená na špekulatívnej fikcii, ktorá sa pohráva s úvahami nad budúcnosťou tela, ktoré je následkom znečistenia vody nútené podvoliť sa a prispôbiť svoju fyzickú kondíciu. Telo je tu koncipované ako otvorený, porézny systém: nie ako stabilný ontologický základ, ale ako terén, do ktorého sa zapisujú environmentálne aj ideologické mutácie. V tejto perspektíve chápem kontamináciu nielen ako ekologický, ale aj epistemologický problém – ako narušenie klasifikačných režimov rodu, druhu a zdravia. V práci s priestorom sa snažím vytvoriť mikrosvet, ktorý predstavuje podľa slov Susan Stryker akési endokrinné imaginárno (idea subjektivity telesnosti, vnímanej ako dejisko biomedicínskej a technologickej intervencie). Prostredie, v ktorom je účastník nútený podstúpiť nedobrovoľnú feminizáciu. Úvahy vychádzajú z nedávnych štúdií o kontaminácii vody endokrinnými disruptormi.

Trans panic, znečistenie

Jedným z motívov, ktoré inšpirovali myšlienkové pochody pri vzniku projektu, boli dobre zhrnuté v kapitole publikácie *Synthetic Becoming* od Lenky Veselej – *Toxic Sexes: Preventing Pollution and Queering Hormone Disruption* od M. Ah-King a Evy Hayward.

Voľne preložený paragraf:

“Vytváranie trans paniky — a tu sa „trans“ berie v zmysle, ako ho definuje Myra Hird: ako biologický vznik, ako stávajúce sa mnohým. V roku 2021 vydal National Geographic sériu článkov s názvami ako „Female Fish Develop 'Testes' in Gulf Dead Zone“, „Sex-Changing Chemicals Found in Potomac River“ a „Animals' Sexual Changes Linked to Waste, Chemicals“ — všetky tieto články zdôrazňujú prepojenie medzi znečistením a podryvaním pohlavných rozdielov. V snahe zvýšiť povedomie o nebezpečenstvách znečistenia sa tieto príspevky spoliehajú na senzačné titulky, ktoré znejú skôr ako vedecko-fantastické príbehy o „gonadálnych deformáciách“ a „mutáciách pohlavia“ než ako seriózne upozornenia na environmentálne problémy. Panika sa rozšírila cez hranice druhov. Dokonca aj politicky progresívne organizácie, ako napríklad Greenpeace, varovali pred účinkami bežne používaných chemikálií, ktoré údajne spôsobujú „feminizáciu mladých chlapcov a maskulinizáciu dievčat“. Knihy od environmentalistov nesú názvy ako *Our Stolen Future: Are We Threatening Our Fertility, Intelligence, and Survival?*, *The Feminization of Nature: Our Future at Risk* a *Our Toxic World*. Barbara Seaman v knihe *The Greatest Experiment Ever Performed on Women: Exploding the Estrogen Myth*, píše: „Nikto si nemôže byť istý, či environmentálne estrogény stoja za štvornásobným nárastom neplodnosti od roku 1965; či more estrogénov, v ktorom žijeme, vysvetľuje fakt, že počet spermií je polovičný oproti roku 1940; a či, podobne ako intersexuálne ryby a mutantné žaby, sa ľudskí muži nezačnú

meniť na ženy.“ (B. Seaman, The Greatest Experiment Ever Performed on Women: Exploding the Estrogen Myth, New York: Hyperion, 2003)

Diplomová práca sa podopiera o úvahu nad touto problematikou a zároveň pracuje s prítahovaním za vlasy spomenutých skutočností, možno podobným spôsobom, akým k nemu pristupujú titulky publikácií v uvedenom texte od Myra Hird. V Spôsobe, ktorým sa dielo snaží vyobrazíť túto podmnožinu reality využíva stratégiu hravého world buildingu. Kombinovanie obrazov, kustomizovaných objektov a “rekvizít”, ktoré dotvárajú inštaláciu sa snaží v afektívnej rovine navodiť pocit, ktorý prevracia atmosféru intimity kúpeľne v experimentálne, bio-technologické a zároveň duchovné územie. Tento afektívny obrat sa snaží pomenovať fakt, že hormóny narúšajúce znečisťujúce látky ovplyvnili viac ako 200 živočíšnych druhov po celom svete. Dielo pozýva do špekulácií nad možnými vplyvmi na človeka. Snahou teda je vytvoriť nové pohľady na otázku konštitúcie rodových rolí, podnietenú rozrušením samotnej bázy na bio-chemickej úrovni.

Druhou hranou tohto projektu je symbolika anjela, ktorá sa vyskytuje s rôznou intenzitou vyobrazenia v objektoch či maľbách. Anjel, ako centrálna ikonografická postava tohto projektu, predstavuje syntézu viacerých vrstiev: mytologickej, transhumanistickej a politickej. Tento symbol a jeho platnosť v kontexte súčasného queer diskurzu sa odvoláva na avatara, patróna často zaužívaného trans komunitou v online sférach a v memetickom jazyku. Vychádzam z historického rozpoznania anjela ako bezpohlavnej alebo androgynnej entity – bytia, ktoré uniká binarite nielen telom, ale aj funkciou.

Prístup k práci s figuratívnym motívom sa odkazuje na modifikáciu tela, ktorá je následkom kontaminácie vody. V tomto imaginatívnom storytellingu hrá anjel rolu posla, ktorý zodpovedá a dohliada na proces transmutácie. V mojom čítaní je anjel semiotickým strojom, ktorý rekalibruje naše chápanie transformácie mimo paradigmy „before/after“.

Symbol anjela vychádza z tendencie využívania mýtických postáv ako trópov v súčasnom online trans diskurze alebo folklóre (napr. Pštyry a mesačnice – Polívka J. 1931, Súpis slovenských rozprávok (Zväzok V.), Turčiansky Sv. Martin, Matica Slovenská).

Zošívanie

Cárdenas spomína v kapitole Glitch Feminismu jednu z praktík feministického pôsobenia zvanú „zošívanie“, operáciu, ktorá zahŕňa používanie jednej entity ako média pre spojenie dvoch pôvodne separátnych entít. Má za cieľ spájať – v službe uzdravenia a tvorby. O „zošívaní“ a jeho širších spoločenských a kultúrnych významoch Cárdenas poznamenáva, že ho možno chápať ako „základ pre teóriu feministického tvorenia, ktorá si cení formy poznania praktizované marginalizovanými skupinami, v živote tvárou v tvár dennému násiliu“. Zošívaním a remixovaním kresťanskej mystiky a politiky identít sa teda snažím diskutovať o anjelovi ako symbole, ktorý vo svojom pôvodnom kontexte má potenciál pre očistenie konotácií a druhotných významov, ktoré v sebe slovo trans nie vlastnou vôľou nesie. Narábanie s jeho androgýnnou vizualitou sa javí skôr prirodzeným ako arbitrárnym.

Disociatívny štýl

(Like a Real Veil, Like a Bad Analogy: Dissociative Style and Trans Aesthetics, Maxi Wallenhorst)

Na margo samotnej modalítity diela, ktoré je napriek svojej špecifickosti bezpochyby dlžníkom mnohým estetickým vplyvom, by som sa priklonila k akémusi paušálnemu zhrnutiu mojich autorských tendencií v prirovnaní k definícií “disociatívneho štýlu a trans estetiky” (esej) od M. Wallenhorsta. Wallenhorst opisuje disociatívny štýl ako dôsledok života v neskorom kapitalizme, ale zároveň aj ako vedomý umelecký alebo estetický spôsob. V krátkom konspekte:

Je charakteristický svojou fragmentáciou - rozprávanie je nelineárne alebo narušené. Odmietajú sa predstava „celistvej“ alebo jednotnej subjektivity.

- Emočným odstupom alebo sploštením: Afekt je tlmený, ironický alebo hyper-realistický – postavy či hovorcovia akoby stáli mimo vlastných skúseností.
- Roztriešteným seba zobrazením - „Ja“ sa môže posúvať, rozpadať alebo pôsobiť nedôveryhodne.
- Opakovaním, glitchmi, ozvenami: Odráža to, ako trauma či disociácia prebieha v slučkách, mimo chronológie a kontextu.

Používaním masiek, závojov, obrazoviek: Symboly sprostredkovanosti a odcudzenia, ktoré zároveň niečo skrývajú aj odhaľujú.

Tento štýl odráža pocit „nereálnosti“ – bežný pocit v trans skúsenosti, najmä pri dysfórii, nesprávnom pomenovávaní či v rámci systémov, ktoré vynucujú diskontinuitu identity.

Trans estetika

Namiesto jednej „trans estetiky“ Wallenhorst ukazuje, ako trans estetika vzniká prostredníctvom disociácie – ako estetika mnohoznačnosti, neprehľadnosti a performativity. Jej črty sú:

- Neprehľadnosť namiesto transparentnosti: Trans estetika často uprednostňuje nezrozumiteľnosť alebo „nečitateľnosť“ pred tým, aby bola úplne viditeľná alebo „pochopená“ cis publikom.

- Hra s rodovými očakávaniami: Vyskytuje sa tu estetika „neúplného zapadnutia“ – prehnaná štylizácia alebo odmietanie rodových kódov.

- Reapropriácia symbolov: Trans tvorcovia často preberajú a deformujú kultúrne materiály (napr. závoje, syntetické povrchy, hyper-ženské prvky) a dávajú im nové vrstvy významov.

- Umelosť a povrch: Namiesto autenticity sa oslavuje artificialnosť, technológia, plasticita – odzrkadľujúca povahu samotného rodu.

(voľne preložené cez chatgpt)

Inými slovami, v tomto projekte teda analyzujem, kde začínajú a končia hranice tela a kde prerastajú do spoločenských konštruktov a environmentálnych rovín. Anjeli zakódovaní do topografie interiéru kúpeľne, stávajúci sa systémom, mechanizmom, kyborgnými entitami, ktoré majú kontrolu nad jej prevádzkou. Okupujú tento symbolický priestor, vrhajú svoje tieň na lesklý povrch kachličiek a ako poslovia zlých správ pripomínajú variantu možných budúcností. Kúpeľňa tu nie je len miestom intímnej hygieny, ale stáva sa modelovým priestorom chemického glitchu: miestom hormonálneho protokolu, v ktorom sa trans-telo aktivuje prostredníctvom vody, plastov, hormonálnych látok a ich reziduí. V procese vkladania fantázie do priestoru experimentujem s mytologizáciou, ktorá upriamuje pozornosť na otázky sebazáchovy. Tento pokusný, fiktívny priestor nás možno približuje k predstave, prípadne pochybnostiam o udržateľnej budúcnosti.